

УДК 821.161.2'42:34

Мішеніна Т. М.

КОНЦЕПТ ПРАВДА В МОВІ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено розкриттю характеристик концепту «правда», інтерпретованого в мові українського права з позиції син- і діахронії. Здійснено аналіз основних і факультативних значеннєвих відтінків, подано історичний коментар, що детермінує розвиток концепту «правда» в юриспруденції української лінгвокультури.

Ключові слова: лінгвокультура, концепт, мова права, мова українського права.

Мишеніна Т. М. Концепт ПРАВДА в языке украинского права: лингвокультурологический аспект. – Статья.

Статья посвящена раскрытию характеристик концепта «правда», интерпретированного в языке украинского права исходя из позиции син- и диахронии. Проанализированы денотативные и коннотативные оттенки значения, приведен исторический комментарий, который детерминирует развитие концепта «правда» в юриспруденции украинской лингвокультуры.

Ключевые слова: лингвокультура, концепт, язык права, язык украинского права.

Mishenina T. M. Concept «TRUTH» in legal Ukrainian from. – Article.

The article aims at characterizing the concept «truth», which is interpreted in legal Ukrainian from the viewpoint of synchrony and diachrony. An attempt to analyze shades of denotative and connotative meaning is made. The historical commentary is provided, which determines the development of the concept «truth» in the jurisprudence of Ukrainian linguoculture.

Key words: linguoculture, concept, legal language, legal Ukrainian.

Розвиток вітчизняної й міжнародної суспільно-політичної галузі корелює з відповідними змінами в системі чинного законодавства і в регулюванні правових відносин. Поглиблення політичних, міжкультурних й економічних взаємозв'язків зумовлює відповідне регулювання галузей суспільного життя, що мають регулюватися правом, юридичною (або правничою) мовою, яка їх обслуговує. Актуалізується питання впорядкування й унормування, а іноді навіть переструктуризації української юридичної терміносистеми (поняття права / адміністративної, кримінальної відповідальності; правової політики України; поняття про кримінальну відповідальність; поняття й ознаки правопорушення / злочину; склад, об'єкт злочину; системи і видів покарання).

У колі розгляду впорядкування україномовного поняттєвого апарату юриспруденції й подальшого дослідження питань юридичної термінології перебували питання: О. Сербенська (історії становлення і функцій субмови права); С. Головатий, Ю. Зайцев, І. Усенко (загальна характеристика мови законодавства); Н. Артикуца, Ю. Прадід (теорія юрислінгвістики), Б. Стецюк (карно-процесуальна лексика); І. Гумовська (семантико-функціональні аспекти юридичної терміносистеми), С. Кравченко (стильова специфіка законодавства); В. Демченко та М. Леоненко (функціонування юридичної термінології); І. Кочан і А. Токарська (культура юридичної мови, системні взаємозв'язки правничої лексики).

Потреба подальшого лінгвістичного й лінгвокультурологічного опрацювання юридичних термінів як системи понять спеціальної галузі наукового знання, а також національна зумовленість вітчизняного й міжкультурна – міжнародного права визначає актуальність дослідження, пропонуваного в публікації.

Мета публікації – розкрити лінгвокультурологічні детермінанти концепту *правда* в мові українського права.

Лінгвокультурологічна інтерпретація концепту *правда* конститується на розумінні *правди* як у світоглядному (на рівні розвитку юриспруденції), так і релігійному аспектах.

Релігійний аспект як засадничий у плані суголосності справедливості й покарання передбачає розуміння *правди* в контексті відповідності життєвого шляху і дій

(учинків) заповідям. Визначаємо антиномію *правда* / *неправда*; *праведність* / *гріх*; *віра* / *безбожжя*; *закон* / *благодать*; *причинно-наслідкових детермінацій* (*гріх* / *покута*; *злочин* / *кара*; *віра* / *вічне життя*).

Здійснюємо короткий аналіз розуміння розглядуваного концепту: 1. **Правда** – те, що відповідає дійсності; істина. // Певна сукупність достовірних відомостей про що-небудь. // Дійсний стан речей [2, с. 1100]. 2. **Правда** – адекватне відтворення об'єкта суб'єктом, який себе пізнає, відтворення його та, як він існує сам по собі, поза й незалежно від людини і її свідомості; об'єктивний зміст чуттєвого, емпірійного досвіду, понять, суджень, теорій, учень і цілісної картини світу в діалектиці її розвитку [8, с. 501]. 3. З позиції лінгвофілософії біблійна правда відтворюються в Біблійних настановах, які визначають життєвий шлях як поступ душі, вибудову / віднайдення «царства Божого в душі». Закон Божий констатовано заповідями, а також біблійними настановами, причому почасти в біблійних текстах правда є істиною, правда співвідноситься з мудрістю. Правда є синонімом слова *праведність*, *мудрість*: *Тому що не розуміючи праведності Божої й, набуваючи сили, поставити власну праведність, вони не покорилися праведності Божій* [Римлянам 10:3]; *Господи! Путьводи мене у правді Твоїй, заради ворогів моїх; урівняй переді мною путь Твою* [Псалом 5]. Постулатом закону є абсолют, який визначає вектор подальшого внутрішнього поступу, окреслює правду як суголосність поняття мудрості в розумінні каузальних співвідношень розглядуваних ситуацій: *Бо Господь праведний, – любить правду; лице Його бачить праведника* [Псалом 10].

З огляду на те, що сучасна вітчизняна юриспруденція репрезентує співвіднесеність релігійного й філософсько-відповідного сучасного розуміння права, яке знайшло послідовне відтворення в розумінні розглядуваних термінів сучасного термінознавства, юридичний термін (від лат. *terminus* – межа, кордон) – слово або словосполучення, що виражає поняття з правової сфери суспільного життя і має визначення (дефініцію) в юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях) [3; 5, с. 1058] співвідноситься з правовим поняттям як першоелементом правничого знання, відтворює юридичне поняття, яке становить логіко-сміслову основу дефініції, уза-

гальніе найбільш суттєві ознаки і взаємозв'язки правового явища. Поняттєві параметри юридичної галузі визначають статус юридичного терміна в терміносистемі, його категорійні й класифікаційні ознаки.

Критерій системності є визначальним у класифікації правових понять, які покликані здійснювати *функцію охорони суспільних відносин, функцію забезпечення об'єктивних складників правної / протиправної дії* певної країни загалом, у рамках нашого дослідження – України. Фактично *правда* екстраполюється в такі значеннєві параметри з позиції юриспруденції, як:

- 1) максимальна відповідність моральним критеріям;
- 2) віднайдення істинності в аналізові правної / протиправної дії (соціально-політичні, економічні й субстанційно-особистісні аспекти);
- 3) забезпечення співмірності здійснення протиправної дії / скоєння злочину й покарання;
- 4) моральна культура суспільства;
- 5) обов'язковість для кожного члена суспільства виконання моральних настанов.

Лінгвокультурологічний аналіз українських паремій послідовно відтворює викладені вище антиномії на рівні понять:

– **Добро / Зло:** *Брехня не введе в добро; В кому правди немає, в тому добра мало; Гроші зможуть багато, а правда – все; Де добра немає, там не шукай правди; Добру справу – правду говорити сміливо;*

– **Правда / Кривда (Брехня):** *Бог не в силі, а в правді; Брехня не введе в добро; В лукавому правди не знайдеш; З брехнею правда не дружить; Засип правду золотом, затопчи її в бруд, а вона все вийде назовні; Правда кривди не любить; Правда не речиста; Правда одна, а брехні скільки завгодно; Правда сама себе очистить; Правда світліша сонця; Правда силу народить; Правда стара, та не вмирає, брехня молодший, та недовго поживає;*

– **Правда як життєвий шлях / Неправда як невідповідність Божим заповідям (моральному кодексу):** *Без правди життя не проживеш; Без правди люди не живуть, а маються; Бог любить правду; Не в силі Бог, а в правді; Хто ламає слово, той віру ламає, той душу ламає, той Бога ламає. Чия шкода, того й гріх;*

– **Правда як світоглядна цінність:** *Брехня лиходієві потрібна, а правда – світу; Вір не силі, а в правді; Все минеться, одна правда залишиться; Двох правд не буває;*

– **Правда як моральний імператив:** *Брехня людину не прикрашає; Збрешеш – не помреш, так вперед не повірять; І суворий, та правдивий, і ласкавий, так брехливий; Хліб-сіль їж, а правду завжди слухай;*

– **Правда як критерій праведності життєвого шляху:** *Хто злочину не осудить, той новий злочин породить; В кому правди немає, тому і толку мало; Хто багато бреше, той багато божиться; Хто правдивий, той спокійний.*

Діахронічне тло правди витлумачується в Договорах Київської Русі з Візантією, де спостерігаємо співвіднесеність релігійного (християнського) світоглядного розуміння правди й послідовного відтворення в законі. Зокрема, поняття злочину визначалося традиційно як «образа», до складу якого відносилися будь-яке правопорушення, спрямоване проти суспільного ладу відповідно до принципу законності («nullum crimen, nulla poena, sine lege»: злочин («проказа», «сґрешение») / покарання («казнь», «епітімія», «месть»).

Давні юридичні документи «Руська Правда» (107–1054 pp.), «Ізборник Святослава» (1073 p.) визначають правду з огляду на соціальний статус особистості, від-

творюють інтереси общини, побудованої на принципі первісної рівності. Текст «Руської правди» засвідчує виокремлення видів протиправних дій: проти церкви, проти особи, майнові злочини, злочини проти сім'ї й моральності. Найсуровішим видом покарання був так званий «потік і розграбування», який полягав у конфіскації всього майна й вигнанні злочинця з родини з общини за такі злочини, як: убивство в розбої, конокрадство і підпал будинку й гумна [9, с. 35–37].

Викладене вище дозволяє констатувати перевагу духовно-морального змісту категорії віри / надії / любові; антиномій добро / зло; життя / смерть, що визначало сутність життєвого шляху як шляху насамперед пізнання істини, відбування / проживання «життя в істині», яке полягало в переживанні життя за «моральнісним порядком» [4; 10].

Мова сучасного вітчизняного права відтворює кореляцію давньоруської / православної традиції переживання життя за принципом смислоттєвості й екзистенційно-антропологічною проблематикою пізнання Бога, водночас ураховуючи здобутки міжнародного права.

Екзистенційно-моральна спрямованість давньоруського права, що мало корінням релігійне світобачення, визначила термінологічне поле сучасного правознавства: загальноюридичний термін, суб'єкт права, злочин, фахівець юридичної діяльності. *Правозастосовний орган* має не просто констатувати, але й оцінити відповідність ознак того чи того розглядуваного факту, події й ознак відповідного оцінного поняття. *Правозастосовник* формулює зміст оцінного поняття, причому конкретні ознаки його змісту визначаються залежно від ознак розглядуваного випадку.

Лінгвокультурологічний аналіз мови сучасного українського права дозволяє окреслити такі параметри: 1. Значення «документа писаного» зазнало пересмислення в процесі свого розвитку, основою вмотивованості є подібність зовнішніх представлень об'єкту номінації [1, 67]: «**Документ** – діловий папір, який підтверджує право на що-не-будь, або підтверджує певний юридичний факт, або слугує доказом яких-небудь фактів. Юридичним документом вважається письмовий акт, який встановлює, розвиває або припиняє певні правовідносини або фіксує юридично значимі факти та дії» [6, 380] (напр., **кодекс** – старовинний рукопис в оправі // сукупність законів у якійсь галузі права; кодекс – звід (реєстр, збірка) законів (розм.), норми (моралі) (контекст.), комплекс правил (розм.) [6, 167]; **конституція** – основний закон держави).

Викладені вище термінологічні одиниці дозволяють нам виявляти найскладнішу семантичну структуру лексем *закон, право, конституція*, які належать до основних термінів юриспруденції. Зауважимо, що закон нині визначає рівність кожного громадянина з позиції права й обов'язків, відповідальності за суспільно небезпечні й протиправні дії (лінгвокультурологічний концепт *правдивість* виявляє такі додаткові семантичні складники, як: *рівність, суспільність (обов'язковість), істинність*): «**Закон** – нормативно-правовий акт, який регулює найважливіші суспільні відносини, приймається колегіальним представницьким органом державної влади (парламентом) або всенародним голосуванням (референдумом) і має вищу силу порівняно з іншими нормативно-правовими актами» [6, с. 456]; «**Право** – система загальнообов'язкових правил поведінки, що встановлені або санкціоновані державою і забезпечуються її примусом» [6, с. 767].

Конституція як фундаментальний документ і запорука правдивості суспільних взаємовідносин; надання рівного права кожному громадянину: *«Конституція – основний закон держави, в якому регламентуються найважливіші відносини у сферах державного устрою, організації й функціонування органів держави, правового статусу особи»* [6, с. 354].

Наведена лексема реалізує семи: «право», «обов'язок», «держава», які визначають поле лінгвокультури права: *«Обов'язок (юридичний) – передбачені правом міра й вид необхідної поведінки суб'єкта»* [6, с. 123]; *«Держава – особлива політико-територіальна організація, що має суверенітет, спеціальний апарат управління й примусу і здатна надавати своїм велінням загальнообов'язкової сили для всього населення країни»* [6, с. 873].

Розмежування термінів – дублетів (еквівалентних за значенням слів, які позначають те саме поняття і термінів – синонімів (найменувань близьких, але неоднакових понять, «умовних еквівалентів» – квазісинонімів (часткових синонімів) і текстуальних синонімів) знайшло реалізацію в мові сучасного українського права на рівні таких синонімічних рядів: 1. *Договір – угода (розм.), домовленість (розм.) / пор. Договори Київської Русі з Візантією (IX-X ст.), пакт (запоз.), трактат (заст.), конкордат (з Ватиканом) (рег.), контракт (запоз.)* [5, с. 240–241]. 2. *Документ – акт (контекст.), протокол (контекст.), офіційний папір (розм.), грамота (заст.), посвідчення, виказка (галицький вар.) (рег.)* [5, с. 93].

Сучасне вітчизняне право репрезентує дефініцію *людина* в корелятивному взаємозв'язку з поняттям *душа* – субстанція, що має право на здійснення правочинних дій, надавати оцінку суспільному ладу й бути репрезентувати інтереси суспільства (спілки / угруповання / громади / родини), побудованого на принципі рівності. Констатуємо детермінацію релігійно-світоглядної позиції статусу *особи*: [3, с. 94–95; 2; 7]: 1. Безсмертна нематеріальна основа в людині, що становить суть її життя і є джерелом психічних явищ. 2. Внутрішній психічний світ людини, з її настроями, переживаннями та почуттями. // Психологічні особливості народу взагалі чи конкретного народу. 3. Сукупність рис, якостей, властивостей певній особі. // Людина як носій тих чи тих рис, якостей. // Про людину з прекрасними рисами характеру. 4. *бібл.* Життя. // Почуття, натхнення, енергія.

Український паремійний фонд відтворює чітку кореляцію моделювання життєвого шляху з Божими заповідями: *Добрий (потрібний) шлях Бог править; Душа душу чує, а серце серцю подає; Як нема душі, то не допоможуть і книжки; Що тіло любить, те душу губить; Гріхи люб'язні доводять до безодні.*

Зауважимо, що сучасна українська мова репрезентує антиномію в межах поняття *душа* на рівні понять *еволюція духовного поступу / деградація*, пор.: *душка, душенька, душиця, душевий, душевний, благодушний, прямодушний / бездушний, душолюб, душеубогий, однодушний, двоєдушний, легкодушний, малодушний, криводушний.*

Дослідження внутрішньої структури сучасних українських правничих термінів дозволяє констатувати певні закономірності у вербалізації поняття «людина» – *біологічна істота, яка наділена членороздільною мовою, здатністю мислити, створювати і використовувати знаряддя праці»* [6, с. 560] в межах номінації «суб'єкт права»: 1) особа як учасник правового про-

цесу, 2) особа як суб'єкт злочину, 3) особа як учасник судового процесу, 4) особа у сфері майнових правовідносин та семантична група фахівця юридичної діяльності:

У сучасному українському праві ядерний інтегративний компонент «особа» ідентифікує і протиставляє одиниці груп іншим семантичним групам в юридичній терміносистемі, пор.:

1. *«Особа – людина як суб'єкт, що має індивідуальні інтелектуальні та інші ознаки й усвідомлює себе членом спільності таких же суб'єктів»* [6, с. 683]. – Сукупність рис, якостей, властивостей певній особі.

2. *«Особа – це будь-яка із зазначених нижче осіб: суб'єкт господарювання – юридична особа, в тому числі підприємство з іноземними інвестиціями, незалежно від форми та часу внесення таких інвестицій; інша юридична особа, що не є суб'єктом господарювання; фізична особа (громадянин України, іноземець та особа без громадянства), яка здійснює діяльність, що належить згідно із законодавством до підприємницької (крім фізичних осіб, що знаходяться на спрощеній системі оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва відповідно до законодавства), або ввозить товари на митну територію України; представництво нерезидента, що не має статусу юридичної особи»* [6, с. 855]. – Сукупність рис, якостей, властивостей певній особі.

У межах вищезазначеної в системі сучасної української мови антиномії особа, яка здійснила протиправні дії, вважається залежно від міри заступу Божих заповідей *злодієм (крадієм) / душолюбом (убивцею)*. Відповідно, злочин характеризується в системі духовно-морального змісту категорій *добро / зло; життя / смерть; віра / безвір'я (безбожжя)*.

Сучасний український кодекс потрактовує злочин як *«суспільно небезпечне, винне та протиправне діяння (дія або бездіяльність), відповідальність за яке передбачена Кримінальним кодексом України, та вчинене осудною особою, яка може бути суб'єктом кримінальних правовідносин»* [6, с. 270] – корелює з усталеним поняттям *хибності дій (життєвого шляху)* окремої асоціальної людини, розумінням девіантної поведінки / розумінням поняття державності й необхідності забезпечення гаранту закону задля подальшої динаміки й модернізації соціальних сфер; *убезпечення / запобігання загрози державної безпеки; руйнування цілісності суспільних взаємозв'язків / порушення прав громадян.*

Семантична група на позначення злочинного діяння репрезентована одиницями, які виражають поняття різного виду протиправних дій, що караються законом. Семантичні компоненти «злочин», «грабіж», «диверсія», «вбивство» послідовно реалізовані в сучасному розумінні сутності правопорушення – *«неправомірне (протиправне) винне діяння (дія чи бездіяльність) праяцездатної особи, за вчинення якого особа може бути притягнута до юридичної відповідальності»* [6, с. 57].

Подано короткий лінгвокультурологічний коментар щодо реалізації концепту *права* в змісті аналізованих понять. Реалізація значеннєвих реляцій *законовідповідна / протиправна дія* має визначальною семему *«неправдива / неправедна поведінка»*, причому вимір заступу норми перебуває в тісному взаємозв'язку з уявленнями про *добро / зло; віру / безвір'я (заповіді)*: 1. Злочин проти життя людини. *«Вбивство – умисне або з необережності протиправне заподіяння смерті іншій людині, тобто позбавлення її життя»* [6, с. 674]

– (душогуб; заповідь «Не убий»), крайня межа заступу, оскільки душа людини належить Богові (безсмертна нематеріальна основа в людині, що становить суть її життя), насильницьки її забирати є гріхом. 2. Злочин проти власності (крадіжка / грабіж / розбій / вимагання / шахрайство). «**Грабіж** – це відкрите викрадення чужого майна» [6, с. 459] – середня межа заступу (злочин; заповідь «Не кради»). 3. Злочин проти безпеки держави. «**Диверсія** – це вчинення з метою ослаблення держави вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, на зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, а також вчинення з тією самою метою дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, масове отруєння, поширення епідемій, епізоотій чи епіфітотій» [6, с. 263].

Зауважимо, що з позиції есхатологічної моделі християнства дедукування концепту «доля» потойбічного світу репрезентоване на рівні понять божественного втілення Христа / ангелів, а також воскресіння душі. Відповідно, оскільки самогубство з позиції духовно-релігійного світогляду вважається гріхом, демаркація лінії духовного поступу й подальшого перевтілення душі детермінується правильно прожитим життєвим шляхом (нести хрест Божий). Констатуємо суголосність релігійного світоглядного сприйняття самогубства із подальшим аеволоційним поступом субстанції (душі людини); сучасне бачення позбавлення життя людини з позиції вітчизняної юриспруденції розглядається з позиції homo sapiens, певною мірою нівелюючи волю вищою сили: *Самогубство вбивством не вважається*» [6, с. 674] / пор.: *Без Моєї Волі волос з голови людини не впаде*.

Соціалізація визначає перевагу оцінки об'єкта й предмета злочину з позиції суспільних взаємозв'язків, водночас значною мірою сучасне вітчизняне законодавство корелює з релігійно-світоглядною позицією.

Компоненти відповідальності / покарання як відповідальності за протиправну дію займають провідне місце в семантичній структурі семантичної групи на позначення заходів юридичного впливу на осіб, які порушують правові норми суспільства. За часів Київської Русі [6, с. 40] покарання диференціювалося залежно від соціального становища винного й потерпілого (проти церкви, проти особи, майнові злочини, злочини проти сім'ї). Непритаманними були такі види покарання, як смертна кара й каліцтво, які широко застосовувалися в законодавстві католицьких європейських країн й у мусульманському законодавстві.

«Руська Правда» по суті є пам'яткою звичаєвого права, яка виражала інтереси общини, конституційованої на принципі первісної рівності, що сприяло утвердженню інституту індивідуальної відповідальності й покарання, а також закріпленню принципу невідворотності публічного покарання за здійснення тяжких злочинів, який заступив більш давній інститут самозахисту й самосуду.

Мова сучасного вітчизняного законодавства засвідчує реалізацію в межах значення концепту *правда* конотативних відтінків *суд* (правосуддя) / *справедливість* / *покарання*: «**Суд** – єдиний орган, який вершить правосуддя, і закон відносить до його юрисдикції вирішення всіх питань кримінального процесу та застосування кримінального й іншого законодавства при розв'язанні справи по суті. Передумовою законного і справедливого рішення суду є встановлення ним істини» [6, с. 857];

«**Покарання** – це захід примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого» [6, с. 142]. Метою покарання сучасного права є не тільки кара, а й виправлення засуджених, а також запобігання скоєнню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами, відповідно актуалізованими є такі семантичні відтінки, як: *справедливість* / *невідворотність покарання* / *державна прерогатива* / *захист свобод і прав громадян*.

Аналіз функціонально-стильової синонімії аналізованих корелятивів концепту *правда* передбачає урахування світоглядно-релігійних контекстів, де властивості реляцій виявляються через системно виражені відношення. Якщо загальнономовний синонімічний ряд слова *покарання* в загальнономовній компетенції може складатися зі слів *кара*, *спокута* / *каяття*, то в юридичному тексті це слово набуває однозначності.

Сучасна українська мова відтворює широкий семантичний дискурс слова *каяття*, що поєднує духовно-релігійне осмислення людиною вчинків, коли рефлексія скоєного дозволяє накреслити новий життєвий шлях, змінити соціокультурну поведінку. Іншими словами, *каяття* становить самоусвідомлення неправильності своїх учинків, визначає можливість людині зробити власний вибір у виправленні своєї поведінки, яка передбачає зміну ціннісних орієнтацій. Пор.: **Каяття** – 1. Почуття жалю з приводу зробленого вчинку. 2. Визнання своєї провини, вияв жалю з приводу своєї провини. 3. *церк*. Зізнання у своїх гріхах; сповідь [2, с. 531] / **Спокута** – відбування покарання за вчинення злочину, провини; *каяття* [2, с. 1372].

Українські паремії, за нашим спостереженням, відтворюють суголосні паралелі *Бог* (*Суд Божий*) / *громада* в оцінюванні асоціальної поведінки людини, причому статистичні підрахунки виявляють понад 70% уживання реляції *душа* в значенні *людина* / *особа*, а також *Суду Божого* як найвищого, що дозволяє стверджувати про перевагу світоглядно-релігійної картини світу українського етносу, автохтонність у сприйнятті девіантної поведінки, пов'язуючи її однозначно з гріхом:

1. **Суд**: *Суду Божого околицею не об'їдеш; Не нашим розумом, а божим судом; Всі один Бог, що в нас, що у них (у невірних); У них віра хороша (кажуть про народ, тобто моральність); Чорт не візьме його, а Богові не треба; Гріха боятись*.

2. **Каяття** / **спокута**: *Без віри Господь не позбавить, без правди Господь не виправить; Гріх не гріх, аби Бог простив; Гріхи спокутувати; Гріхи віддалити; Де гріх, там і покута*.

3. **Злочин** / **гріх**: *Все мине, а гріх зостане; Всяка неправда гріх; Гріх по дорозі біг, та до нас приліг; Гріх не личком зав'язати, та під лавку схвати; Гріх не йде в губу, а з губи*.

Аналіз словесних опозицій у семантичному полі українських юридичних термінів розкриває спектр семантичних парадигматичних зв'язків. Застосування компонентного аналізу в дослідженні юридичної терміносистеми виявило особливості відображення релативної об'єктивної соціокультурної дійсності, оскільки мова права віддзеркалює навколишній світ і, зокрема, особливості становлення правової свідомості носіїв української мови.

Мова законодавства вимагає однозначності саме через те, що системне, соціально стратифіковане знання складає основу його інформації, бо правові приписи мають бути точно й однозначно викладені.

Багатозначність правничих термінів є результатом складних термінопроцесів у системі, явище вторинної номінації дефінітивно окресленого поняття, за відношенням до екстралінгвальних особливостей термінопоняття – пошук оптимальної смислової адекватності, безпосереднього зв'язку семантики слова з релігійним дискурсом, а також об'єктивним поступом практики законодавства. Функціональне нормотворення й нормозастосування в управлінській і юридичній практиці відтворює релігійно-світоглядний і соціокультурний лінгвокультурологічні рівні (соціокультурний рівень засвідчує динаміку правосвідомості, сформованість правової культури сучасного українського суспільства). Концепт *правда* реалізує такі значеннєві компоненти:

1) *праведність / гріх; віра / безбожжя; закон / благодать*; *причинно-наслідкових детермінацій (гріх / покута; злочин / кара; віра / вічне життя)*;

2) *справедливість / невідворотність покарання / державна прерогатива / захист свобод і прав громадян*. Мова сучасного українського права репрезентує суголосність обох рівнів, водночас поняття спокути й суду в мові українського паремійного дискурсу тяжіє до переваги релігійно-світоглядного потрактовування життєвого шляху.

Здатність юридичної термінології реалізувати інтелектуальні функції позначена системністю й послідовністю кореляцій мовного знака як лінгвістичної моделі й дефініції як змістової суті. Функціональна здатність терміносистеми моделює лінгвістичну відповідність комунікативному завданню і функціонально-стильовій природі.

Перспективою подальших досліджень вважаємо розкриття лінгвокультурологічної специфіки українських правничих термінів на позначення *свобода і право* з позиції розвитку правосвідомості представників української культури.

Література

1. Бородин Н.П. Синонімія у термінології / Н.П. Бородин // Мовознавство. – 1992. – № 3. – С. 32–34.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
3. Вербець М. Принципи творення сучасного двомовного словника юридичної термінології / М. Вербець // Вісник Міжнародного слов'янського університету: Серія «Філологічні науки». – Харків, 2003. – Т. 6. – № 3. – С. 5–7.
4. Горський В.С. Історія української філософії: курс лекцій / В.С. Горський. – К. : Наукова думка, 1996. – 288 с.
5. Ляшук А.М. Семантична структура юридичних термінів української та англійської мов : автореф. дис. канд. філол. Наук : 10.02.17 / Ляшук Анна Миколаївна ; Київський національний лінгвістичний ун-т. – К., 2007. – 20 с.
6. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України [Текст] : [від 13 квіт. 2012 р.] / [О.А. Банчук та ін.] ; за ред. О. А. Банчука, Р.О. Куйбіди, М.І. Хавронюка ; Центр політ.-прав. реформ. - Х. : Фактор, 2013. – 1058 с.
7. Скаб М.В. Семантична структура слова душа в сучасній українській мові / М.В. Скаб // Науковий вісник Чернівецького університету. – Слов'янська філологія : [зб. наук. праць]. – Вип. 170–171. – Чернівці, 2003. – С. 92–96.
8. Философский энциклопедический словарь / редкол.: С.С. Аверинцев, Э.А. Араб-Оглы, Л.Ф. Ильичев. – М. : Сов. Энциклопедия, 1989. – 815 с.
9. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник [для студентів вищих навчальних закладів] / П.Л. Фріс. – К. : Атіка, 2009. – 512 с.
10. Черепнин Л.В. Общественно-политические отношения в Древней Руси и «Русская Правда» / Л.В. Черепнин // Древнерусское государство и его международное значение. – М., 1965. – 246 с.